

Siniša Vuković
Selca

KOPNO S PRIZVUCIMA OTOKA

Marina Čapalija: *UMÏRENA MÏREN*, Napredak, Split, 1999.

Broj čakavskih pjesnika jako je malen, a o pjesnikinjama da i ne govorimo! Svi relevantni dijalektalni pjesnici stali bi u jednu »jaču« antologiju čakavske poezije, iako antologiziranje (uvijek) nije pretjerano sretno rješenje i idealno mjerilo vrijednosti; jer umnogome ovisi o individualnosti priređivača, njihovoj subjektivnosti, ili pak naklonjenosti pojedinim podnebljima: bilo zbog zvučnosti, bilo zbog kolorita, bilo zbog stilskih odlika nekog od pjesnika ili tko zna čega još sve ne! Međutim, osjetno katastrofičarskoj ocjeni vidljivoj iz prve rečenice, suprotstavljavljaju se ipak ohrabrujuća spoznaja, kako danas postoji uistinu lijep broj (kvalitetnih) čakavskih pjesnika. Štoviše, iz dana u dan taj broj sve se više širi! Jasno, ne valja zaboraviti ni testamentarne opuse, dopustite mi tako izraziti se, koji su već odavna (ili ne tako davno) zapečaćeni stavljenjem nadgrobne ploče nad njihovim tvorcima, a koji su više ili manje zadužili čitavu domaću - poglavito čakavsku - književnost.

Nizu čakavskih začínjavaca pridružila se i Marina Čapalija još 1995., kad je objavila svoj prvijenac *Škòj o' drîva*, a potvrdila status ozbiljne poetese godinu dana potom, kad joj iz tiska izlazi i knjiga *Pavěr srîće*. Ovaj najnoviji naslov, *Umòrena mòren*, jasno, treća je knjiga njezine poezije pisane varijetetom čakavskog govora rodnog joj Velog Drvenika, a već on sam može se shvatiti dvojako: barem kao oksimoronsko-paradoksalna sintagmatska jedinica. S jedne strane zgodno pristaje kontekst u kojem pjesnikinja biva u stanju kad, iako umorna, ipak može nešto učiniti, no tu je i smisao koji sigurno (uz pomoć akcentuacije) sugerira Čapalija, a odnosi se dakako na stanje u kojem je ona premorena morem. Igrom riječi moguće je izazvati čitav niz različitih rješenja, a koja zanimljivost nose pohranjenu u stanovitima homonimskim ponudama.

Međutim, kao jedan od ponajvećih problema nameće se netom spominjana akcentuacija. Odoka se vidi da je nije bilježio stručnjak, jer ima bezbroj riječi bez ikakva naglaska - pa čak i onda kad se vrlo eksplicitno tiče imenica i predikata (koje redovito na svojim leđima, gotovo u pravilu, nose prozodijske oznake), a ne samo u slučaju enklitika (rjeđe proklitika), gdje je akcentuacija uglavnom nepostojeća, odnosno principom sinkopiranja svoj naglasak redovito pridaju susjednoj imenici. Mnoštvo riječi je dužinom sloga artikulirano na posve nelogičan način, te se čini kako su ta rješenja, ili recimo to tako - privremene ponude, dobrano udaljena i od u najvećoj mjeri standardiziranog leksika čakavskog podneblja. Štokavcu je čakavac gotovo posve nerazumljiv, udaljenije destinacije čakavske provenijencije razumjet će se pomalo otegotno i uz pojačanu koncentraciju, a granična područja dviju ili više enklava različitoga oblika čakavskog idioma, neće imati odveć problema pri sporazumijevanju. Te djelomične nijanse, primjetne u susjednim mjestima, isključuju tzv. *body language*, ilitiga govor »na mote«, a čak pokušaj pronalaženja zajedničkog nazivnika za dijalektalni oblik izražavanja na širem trogirskom području, čini mi se potpuno odaljen od ponuđenih (pojedinih) leksema među koricama Čapalijine knjige. Osim toga, Trogirani govore *cakavicom*, dok je drveniški idiolekt, eto, čakavski.

Vrlo je širok put kojim koračaju Čapalijine pjesme. Kompozicijski gledano, ima ih i sitnih, i konciznih, i stihovima škratih - u kojima pjesnikinja u trenutku reagira i bilježi strjelovitu misao - ali nailazimo i na duže, gdje se (deskriptivno ili ne) pokušava dočarati atmosfera i trajanje života na otoku. Naravno, ima tu i poetesinih komentara i osebnih osvrti na kojekakve kampanilističke vlastitosti. Gledano apriorno kritički, ima ih u rasponu od banalnih i infantilnih pa do duboko smislenih i uspelih, što nas upućuje na, *horribile dictu*, nepostojanost u stilu i striktnom uvjerenju kako Čapalija još uvijek traži pravu stazu kojom bi nesmetano i spontano kročila, privodeći vlastiti poetski zov i kod k svome koncu. Ona se još razvija i traži, ali što je najvažnije: ona ima »što reći« i to kazuje; premda se piscu ovih redaka čini kako njezin umjetnički klimaks tek predstoji.

Čapalija ima slobodarski pristup pjesmi! To je dobro iz razloga što je, prije svega, s njom *per tu*, ali se tako i manje izlaže eklektizmu, te uopće padanju pod utjecaj bilo kakve vrste. S druge strane medalje, navedena pojava je istodobno i pogubna, ukoliko nedostatak empirijske potkovanosti donese prevagu u svoju korist, pa se nesvjesno zaputi u imaginarna prostranstva manje znana i bliza. Naša je poetesa većinom pažljiva, pa htijenje za slobodom prazni pretežito u samome izboru teme, ali vrlo osjetno i u interpunkciji. Pojedine pjesme su veoma pažljivo i zorno odijeljene zarezima, te zaključene točkama i uskličnici-

ma, dok su neke druge od gramatičkih uzusa pokupile samo početno veliko slovo. Neuravnoteženost u primjeni interpunkcije nije od presudnog značenja za posvemašnje razumijevanje poezije, nije ni od glavnog značenja za otkrivanje njezinih kvalitativnih agenasa, ali od čitača iziskuje pomnjinost i prisebnost, kako ga inercija ne bi odvela u pogrješnom pravcu.

Pokušamo li poeziju Marine Čapalije smjestiti u kontekst suvremene hrvatske pjesničke književnosti, morat ćemo se pozabaviti s nekoliko stvari. Kao svojevrsni žanr, teško je odrediti njezino pjesništvo. Među pjesmama knjige *Umorena moren* ima onih naglašeno egzistencijalnih, ali i onih koje su (vidjeli smo maločas) slobodarskije, pa ih je kompliciranije pobliže odrediti, osim činjenicom kako su nastale od srca i neplanski. Ima i onih koje su nadahnute isključivo podnebljem Velog Drvenika, ali i onih što su naplavljene osjetnim dozama sjete i melankonije, koja povremeno prelazi čak i u naglašeno nihilističke sfere. U tom pogledu, Čapalijino pjesništvo većma se bliži stvaralaštvu kolege joj štokavca Alojza Majetića, a koji joj je spona otoka i poezije, ali i mora i poezije. Ako je potencirati nam komparaciju s čakavskim krugom začinjavaca - k tome još taj krug omeđimo i elipsom otoka - onda je zasigurno Čapalijin pravi i idealni pandan bračka pjesnikinja Neva Kežić. Jedna i druga su Bodulke, jedna i druga imaju dosad tiskane tri knjige čakavske poezije, jedna i druga su stilski gotovo identične, a u čakavskom svijetu »veslaju« u istom pravcu i na istim razinama; jer i jedna i druga - premda su dosta dobre pjesnikinje - nisu se izdigle iznad jednog prosjeka, nisu ponudile nikakav poseban novum koji bi pozornost plijenio na sebe, nisu čakavicu daleko odvukle i podale joj neku novu dimenziju. Nadalje, čakavska poezija Marine Čapalije pisana je govorom koji se još uvijek može sresti u živoj praksi pučana. Njezin leksik ne zalazi u daleku prošlost, njezine riječi nisu iščupane sa dna vokabulara drvenačkih starinaca, one nisu otrgnute iz čeljusti prapovijesti! U tom pogledu je Neva Kežić naprednija od nje. Kad bismo u poeziji Čapalije i Kežićeve izvršili temeljitu konkordanciju, onda bi rječnik potonje poetese obuhvaćao daleko veći broj natuknica, jer Kežićeva izraženije teži k iskonu i (quasi)diluvijalnim dijalektalnim početcima.

Na koncu knjige *Umõrena mõren* susrećemo stereotipni, a ipak uredno sastavljeni *Rječnik manje poznatih čakavskih riječi*, u kojemu se ponavljaju iste omaške koje prate većinu sličnih knjiga. Naime, rječnik je samostalna knjiga u kojoj se donosi značenje pojedinih riječi, a kad se unutar neke druge knjige osjeti potrebitost za tumačenjem nekih nepoznatijih leksema, tada se taj dio zove - glosarij! Na ovom bi mjestu bilo dovoljno i samo prvu riječ (rječnik) nadomjestiti riječju »tumač« i problem bi bio riješen. Osim toga, sastavljač glosarija je uz

glagole pripojavao i prvo lice perfekta, odnosno uz imenice lokativ, a uputniji bi bio genitiv (jer on često determinira i osobitosti tipične za plural), tj. oznaka svršenosti ili nesvršenosti glagola. Kako bilo, on je sastavljen vrlo korektno i, u vremenu u kojem živimo, dobro je da je ikakav! Isto je tako sretan izbor priređivača da sve te riječi stavi na jedno mjesto, pa da budu preglednije i uz to samostalna cjelina. Neki pjesnici preferiraju pod svaku pjesmu stavljati objašnjenje arhaizama, što je dakako preglednije čitaču dok upoznaje pjesmu; no uredno sastavljen glosarij na kraju knjige, iz maločas navedenih razloga, ipak ostavlja dojam boljeg rješenja.

Čapalija kao da je opčinjena iskonom, pa se ne zadovoljava samo svojim poetskim nadahnućem! Ona u poeziju utkaje i proverbijalne narodne sentencije, odnosno brojalice, kao npr. iz pjesme *Žēja za ditinstvon: »Tâncu, tâncu, / tancûlin, / jabuke su / po šoldîn...«* Osjećaj za iskon i zavičaj potvrdila je tom prigodom, ali i na mnogima drugim mjestima, a njegovanje lirski obojenih fragmenata susreće se u svakoj pjesmi. Lijep primjer lirske gradacije provela je u trokitičnoj pjesmi *Sèla san uza te bàba*, gdje anaforama jača tenziju, ali i naglo prekida domišljato započetu ideju završnim tercinom: *»Sèla san uza te bàba / a fī si u kāsilu / nasrid crīkve stāla.«* Daleko uspješnije bilo bi ubaciti još pokoju kiticu - premda bi se učestale anafore i, još u tako dugima frazeološkim nizovima, naoko činile djetinjastima i bezvrijednima. No, uz majstorstvo pravoga začinjavca i to bi bilo sretno riješeno. Osim toga, ne zaboravljajući opravdanost u inspirativnim trenucima, ipak valja pripadajuću dozu semantičkog nukleusa dosljedno provoditi; jer nije baš jasno kako to netko može »stajati« u lijesu nasred crkve.

Uspješnije nizanje anafora uspostavila je pjesnikinja u pjesmama: *Oblake nebon stivāješ, I vâlī su krāsīman grābili, Da jīn je bilo znāt...* A u svim primjerima je naslov ujedno: i leit-motiv, i temeljni sintagmatski sklop što pripada već spominjanoj pjesničkoj figuri. Ta inzistiranja da je naslov pjesme ujedno i prvi stih iste, sretali smo u pjesmama Ljerke Car Matutinović, Višnje Stahuljak i dr., a poglavito u prijenavedene Čapalijine čakavske družice (knjiga pjesama *Jerbo samo tebe glēdim*).

U metaforičnim igrama naša pjesnikinja postiže različite rezultate. Pretjeranih nizanja tih figura nema baš previše, jer ona teži više introspekciji i kontemplaciji, a manje arkadijskim žezlima. Međutim, predivan ugođaj zimskog pokrova Čapalija dočarava pjesmom *Gnjili dāni* (iako to naslov ne obećava), gdje među inim stoji prekrasna misao pisana više slikarskim okom: *»na balatūri / mrž je prōcesá / cvīće / šijuni bōre / plāču«*. Jednako lijepa zanimljivost, na

tragu krležijanstvu, nalazi se i u pjesmi *Kāšfŕge*, u kojoj poetesa nudi užitke za one »malo jačeg želudca«: »*kâ štrŕnge / u mōžjane / čâvle zabŕjedu*«.

Pojava Marine Čapalije u svijetu čakavske književnosti zasigurno ne smije biti zaobiđena; štoviše, valja joj pridati pozornost kakva i dolikuje. Ako njezino pjesništvo i nije vrhunac modernoga čakavskog pjeva, ono je sasvim sigurno sebi svojstveno i očekuje valorizaciju stručnih krugova. Nadalje, kako rekoh, njezino vrijeme tek dolazi; napravila je tri stepenice na putu svoga pjesničkog procvata, tiskala je tri knjige, a očekivati je da će idućom prigodom načiniti dvokorak, te da će duboko zaorati brazdu koju još uvijek okopava i obrađuje.